
CATHARINA*Stamboekno.: 1491*

– ex Agnesje

*Bouwjaar: 1904**Opdrachtgever: Jhr A.J. van Sminia, Oudkerk**Huidige eigenaar: Vitens Fryslân N.V., Leeuwarden**Zeilnummer: 37 RB*

Historie

De interessante historie van deze boeier van voor de restauratie van eind jaren tachtig is eerder uitvoerig te boek gesteld door Meindert Verhaar.⁸⁶ In het navolgende is veel aan diens verhaal ontleend.

Rond 1900 resideerden verschillende adellijke families in de dorpen Oudkerk en Oenkerk, oostelijk van Leeuwarden. De familie Van Sminia bewoonde het landgoed 'De Klinze' te Oudkerk, toen nog door een vaartje verbonden met open zeilwater. In het schiphuis lag sinds 1887 de door Eeltje Holthrop van der Zee gebouwde boeier "Constanter" (zie hiervoor par. 4.4.3 en 8.2). Talrijke wedstrijden werden ermee gewonnen, maar vooral werden er grote tochten mee gemaakt over de Zuiderzee. In gezelschap van de veel grotere boeier "Noordster" (zie par. 4.3.2 en 6.2) van de familie Van Pallandt voer men soms via Dordrecht naar Antwerpen. Het Constantertje, zoals jonkheer Van Sminia zijn boeier noemde, was eigenlijk te licht voor open water; een oversteek naar Engeland ermee was ondenkbaar.

Omstreeks 1900 verhuisden de Van Sminia's naar de stad Leeuwarden. In 1901 werd de

"Constanter" verkocht aan de familie Halbertsma te Grouw. Na een jaar kreeg Van Sminia spijt van deze verkoop en bood de nieuwe eigenaar aan, de boeier voor duizend gulden meer terug te kopen. Dat was voor Halbertsma een zeer aantrekkelijk bod, vooral omdat op dat moment tegen een gunstige prijs het Friese jacht "Frisia" te koop was.^{22,25} Echter omdat mevrouw Halbertsma weigerde in een open bootje plaats te nemen, ging de transactie op het laatste moment niet door, zoals we bij de bespreking van de "Constanter" reeds zagen.

De wens een boeier, geschikt voor open water te bezitten leidde ertoe dat jhr Van Sminia in 1904 opdracht gaf voor de bouw van een boeier van 10,50 meter. In eerste instantie ging de opdracht naar Auke van der Zee in Joure; daar was immers door diens vader ook de "Constanter" gebouwd. Aangezien Auke van der Zee bleef volharden in zijn weigering om vooraf prijsopgave te doen, ging de opdracht uiteindelijk naar Lolke Lantinga in IJlst. Deze bouwde een zwaar schip, waarmee buitengaats kon worden gegaan. De roef werd wat langer gemaakt en de bollestal wat korter teneinde overkomend water zoveel mogelijk te weren. Met de overeengekomen prijs sneed Lantinga zich echter behoorlijk in de vingers. Bij de tewaterlating werd het schip "Catharina" gedoopt, naar het dochttertje van de heer Van Sminia. Het tuig werd gemaakt door de firma Molenaar in Grouw voor f 723,-.⁸⁷

De nieuwe boeier bleek in wedstrijden niet opgewassen tegen zijn kleinere voorganger, wat niet verwonderlijk is, aangezien dit zwaardere schip op de ondieptes van de binnenwateren onhandelbaar bleek. Aan de andere kant echter was de opdracht zeker geslaagd; met harde wind op ruim water was de boeier in zijn element. Met een stevige bries voer men in zes uur van Lemmer naar Amsterdam. Er was een vaste schipper aan boord, Klingsma, een oud-Zuiderzeeloods uit Lemmer. Voor langere tochten, bijvoorbeeld naar Antwerpen, kwam er nog een knecht bij. Beiden bivakkeerden in het vooronder, alwaar de schipper kookte voor de opvarenden.

Jonkheer van Sminia verkocht de boeier in 1921 aan Johan Enthoven te Voorburg door een toevallige samenloop van gebeurtenissen. In dat jaar lag namelijk de "Catharina" bij Auke van der Zee aan de werf voor herstelwerkzaamheden, toen Johan Enthoven daar kwam met zijn op de werf Kromwâl gebouwde boeier, om er een ijzeren kiel onder te laten zetten, omdat hij haar te rank vond⁸⁸ (zie voor deze boeier, de huidige "De Greate Bear", par. 8.6). Dit samentreffen resulteerde erin dat jhr Van Sminia de "Catharina" overdeed aan Enthoven. Kennelijk had Enthoven behoefte aan een bijbootje, want

Auke van der Zee bouwde voor hem het 'boeierke' "Jannetje", het prachtige scheepje dat in het Fries Scheepvaart Museum in Sneek wordt bewaard³². Aan wie Enthoven de Kromwâl-boeier verkocht hebben we niet kunnen achterhalen.

Het Nederlandsch Jachtregister van 1924-25 vermeldt inderdaad J.J. Enthoven te Voorburg als eigenaar van de boeier "Catharina" (Bijlage B nr 14). Op een onbekend tijdstip na 1925 verkocht hij de boeier aan de heer Vermeulen, een oud-gezagvoerder, die ermee de Zeeuwse stromen bevoer. Over deze periode is verder niets bekend.

Dan begint een bijzondere periode in het bestaan van deze boeier. In 1938 kocht een Amsterdamse importeur van zuidvruchten de boeier voor een zakenrelatie in Smyrna, die er de Egeïsche Zee mee wilde bevaren. Degene die dit feitelijk regelde was de heer J. Westerhuis, werkzaam bij het betreffende importbedrijf. Juist deze boeier werd aangekocht wegens de uitstekende staat van het schip en de bewezen geschiktheid voor lange comfortabele tochten op zee. Voor haar vertrek naar de Oriënt kreeg de "Catharina" nog een opknapbeurt bij Feike Lantinga. Ook werd een nieuw tuig besteld. Zelf in

de ban geraakt van het Friese ronde jacht, liet Westerhuis voor zichzelf maar meteen een nieuwe 'tjotter' bouwen van 6,20 meter (het nog bestaande Friese jacht "Sylnocht"²²).

In het voorjaar van 1939 werd de "Catharina" naar Amsterdam gesleept en omgedoopt tot "Agnesje"; ook werd een 17pk Albin-motor ingebouwd. Kort daarop werd de "Agnesje" in het ruim van een oceanstomer naar Turkije gebracht.⁸⁹ In Smyrna (Izmir) werd zij meteen wit geschilderd tegen de brandende zon, het tuig werd verkleind en het vlak met koperplaten beslagen. Wat er met de boeier gebeurde na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog blijft onduidelijk door elkaar tegensprekende documenten. Waarschijnlijk werd hij reeds in 1940 naar Griekenland overgebracht, maar later bevindt hij zich toch weer in Izmir. Documenten uit die jaren lijken bewust zo te zijn opgesteld dat de rechtmatige eigenaar niet bekend werd. Een van de latere eigenaren, de Stichting tot Behoud van de boeier Catharina, is in het bezit van een onderzoeksrapport uit oktober 1942, waaruit blijkt dat het jacht "Agnesje" zich *in very good condition* bevond in Izmir.

Boeier "Catharina" van Jhr A.J. van Sminia op de werf te IJlst kort voor de tewaterlating in 1904.

Herk.: Verz. Fries Sch. Mus.

De "Catharina" terug in Nederland;
op een dekschuit bij scheepswerf
"De Hoop", Workum 1980.
Herk.: Jrb. Fries Sch. Mus. 1986

Uit documenten gedateerd 22 mei 1945 blijkt dat de boeier in de haven van Piraeus lag en dat degenen die met het schip zeilde, geen eigendomspapieren kon tonen. Het schip werd overgedragen aan de resident van Piraeus en mocht met zeilnummer 64 onder Engelse vlag varen. In 1947 correspondeerde de Britse consul in Piraeus over de boeier met de directeur van het Centraal Bureau voor Watersport in Amsterdam. Foto's van de "Catharina", die enkele jaren eerder in "*De Waterkampioen*" hadden gestaan werden naar Piraeus gestuurd.

In 1948 werd de boeier eigendom van de Britse brigadier Forestier Walker. Hij woonde toen in Athene, waar hij in dienst was van de Britse marine, die daar na de oorlog nog aanwezig was. In een brief uit 1949 schreef hij het vreemd te vinden dat een dergelijk Hollands jacht in het Egeïsche gebied rondzeilde. Walker was er toen zeker van dat de boeier daar de enige in zijn soort was. In datzelfde jaar vertrok hij ermee naar Engeland. Via de Middellandse

Zee en de Franse kanalen voer hij naar Calais, vandaar waar hij zee koos om op 8 november 1950 Dover te bereiken. Na aankomst in Londen zou premier Winston Churchill nog aan boord vertoefd hebben.⁹⁰ Enige tijd later werd de boeier overgedragen aan het Finshley Sea Cadet Corps om als opleidingsschip voor kadetten van de Royal Navy te dienen.

Na op deze wijze vele jaren trouwe dienst te hebben gedaan werd de "Agnesje" in 1963 verkocht. Over de vele eigenaars tussen 1963 en 1975 heeft Verhaar weinig teruggevonden. Het schip, dat in 1964 blijkens een expertiserapport als zeewaardig werd beoordeeld en in uitstekende staat verkeerde, is in die periode door gebrek aan onderhoud met sprongen achteruitgegaan. De laatste Engelse eigenaar John Grainger, die de boeier in 1975 kocht, kreeg de lekken niet meer dicht; het schip werd in Maldon op de wal gezet en niet meer gebruikt.

Eind 1978 kwam H. de Ruig uit Amsterdam, eigenaar van het Friese jacht "Synlocht" (waarvan het

ontstaan zo nauw met de "Catharina" verbonden was), in contact met Grainger toen die in Nederland op zoek was naar de herkomst van zijn schip. Teneinde te beoordelen wat nodig zou zijn om het schip weer vaarklaar te maken, reisden de heren De Ruig en Verhaar in gezelschap van scheepsbouwer Roelof van der Werff uit Workum, deskundige in het restaureren van houten schepen, naar Maldon. Na inspectie kwam het gezelschap tot de slotsom, dat slechts een algehele restauratie verantwoord zou zijn. De totale kosten hiervan werden geschat op twee tot driehonderdduizend gulden. Van de oorspronkelijke inventaris waren nog de zeilen, het komphuis en vele originele blokken met buitenbeslag aanwezig. Voor de Engelse eigenaar was een restauratie uit eigen middelen niet realiseerbaar. Anderzijds leek sloop van dit unieke schip met zijn bijzondere historie niet aanvaardbaar.

Na het bekend worden van deze feiten bracht in Nederland in korte tijd een kleine groep van eigenaren van ronde en platbodemjachten het benodigde geld bijeen voor aankoop en transport van de boeier naar Nederland. In september 1979 reisde Van der Werff opnieuw naar Maldon om de nodige steunconstructies aan te brengen en het transport naar Nederland te begeleiden. Het relaas van dit transport staat uitvoerig vermeld in het artikel van Verhaar.⁸⁶ Via de Rotterdamse haven kwam de boeier op een dekschuit naar Workum en kreeg een ligplaats in de nabijheid van de scheepswerf 'De Hoop'.

Vanaf dat moment zijn er vele vergeefse pogingen ondernomen een (kapitaalkrachtige) nieuwe eigenaar te vinden, die de restauratie van het schip op zich zou willen nemen. In het voorjaar van 1981 werd de Stichting tot behoud van de boeier Catharina ingesteld om dit te ondersteunen. Er ontstonden voorts plannen om middels de pas bestaande Stichting Houtbouw met overheidsmiddelen tot restauratie te komen, waarbij jongeren onder leiding van een ervaren scheepsbouwer een opleiding in de houtbouw konden krijgen. Helaas strandde ook dit plan.

Met grote twijfel of toekomstig behoud inderdaad haalbaar zou zijn, begon bij het bestuur van de Stichting tot behoud van de boeier Catharina de gedachte aan sloop steeds vastere vorm aan te nemen. Maar alvorens hiertoe over te gaan werd een plan opgesteld tot het doen opmeten en zo volledig mogelijk in tekening brengen van de boeier. Gelukkig kwam hiervoor voldoende geld beschikbaar. In de zomer van 1983 kon dit werk worden uitgevoerd door Bauke Hobma en Thomas Nijdam op het terrein van de scheepstimmerwerf De Hoop, waar het schip toen nog steeds verbleef. De zeer fraai uitgevoerde tekeningen werden met enige plechtigheid op 15 februari 1984 in de doopsgezinn-

de kerk te Workum overgedragen aan de directeur van het Fries Scheepvaart Museum. Zij zijn reeds besproken in paragraaf 2.4.

Door artikelen in kranten over de overdracht van de tekeningen meldden zich enkele belangstellenden met serieuze plannen voor een restauratie en weer werd sloop uitgesteld. Een van hen bleek wel zeer serieus, de heer ir G.J. Hofstede uit Lekkum. Hij nam de "Catharina" van de stichting over; zij leek geschikt voor zijn internaat waarvan de bewoners haar onder deskundige leiding zouden kunnen restaureren en weer in de vaart brengen. De boeier werd overgebracht naar het terrein van het internaat in Lekkum, waar een loods met vlakke vloer voor de boeier werd gebouwd. In 1987 begon een restauratie die er eigenlijk op neerkwam dat alle delen van het schip successievelijk vernieuwd werden. De minder orthodoxe methoden die daarbij werden toegepast, oogstten veel kritiek, maar ook veel lof. Een uitvoerige beschrijving van deze restauratie, waarbij bijna alles met houten pennen verbonden en verlijmd werd, is opgenomen in een artikel in

"Catharina" van J. Hofstede; tewaterlating na de restauratie, 28 april 1990.

Herk.: Sp. der Zeilv. 14(1990)

“Catharina”, onder zeil.
Herk.: Sp. der Zeilv. 23(1999)

“*Spiegel der Zeilvaart*”.⁹¹ De tewaterlating van het herbouwde schip vond onder zeer grote belangstelling op spectaculaire wijze plaats in de Leeuwarder stadsgracht op 28 april 1990, in aanwezigheid van de Commissaris van de Koningin, de heer H. Wiegel. Uit waardering voor zijn grote inspanningen tot behoud van deze fraaie boeier vereerde de Stichting Stamboek de heer Hofstede dat jaar met de W.H. de Vos-prijs.

Bij de manifestatie SAIL-Amsterdam in 1990 viel de herboren “Catharina” de eer te beurt de traditionele vlootshow te mogen aanvoeren. De nieuwe eigenaar was zeer te spreken over de zeileigenschappen van zijn schip. De oorspronkelijke opzet van de opdrachtgever, een zeewaardig schip geschikt voor open water, is bij de tochten die hij

met de “Catharina” maakte, opnieuw volledig bewaarheid. Diverse malen zijn met het schip zee-reizen gemaakt, zoals in 1991 een tocht rondom Groot-Brittannië⁹⁰ en in 1992 vanaf Harlingen naar Brest/Douarnenez.

In een interview met de *Leeuwarder Courant*⁹² zegt de heer Hofstede dat hij zichzelf meer een handwerksman dan een zeiler vindt en meldt dat de boeier op termijn te koop is. In 1999 verkocht hij dan de “Catharina” aan het nutsbedrijf Nuon Water Fryslân N.V. te Leeuwarden. Een jaar later werd het waterbedrijf van Nuon afgesplitst. De huidige eigenaar sedert 2000 is Vitens Fryslan N.V. te Leeuwarden. Aan de inspanningen van de heer Hofstra is het te danken dat nog een aantal Engelse eigenaren bekend is geworden.

De opeenvolgende eigenaren waren dus:

1904 – 1921	Jhr A.J. van Sminia Oudkerk	Catharina
1921 –	J.J. Enthoven Voorburg	Catharina
– 1938	kapt. Vermeulen	
1938 – 1945	onbekend	Agnesje
1945 – 1949	Sir Warden Baker Athene	Agnesje
1949 – 1951	Forestier Walker Dover	Agnesje
1951 – 1952	Mr Burleigh ⁹³ Frinto on Sea	Agnesje
1952 – 1963	Finshley Sea Cadet Corps South Benfleet	Agnesje
1963 – 1975	R.W. Bishop, K.P. Butcher en Hornchurch	A.F. Morris Agnesje
1975 – 1979	John Grainger Stowmarket	Agnesje
1979 – 1981	St. tot behoud v/d boeier Catharina i.o.	Catharina
1981 – 1984	St. tot behoud v/d boeier Catharina	Catharina
1984 – 2000	G.J. Hofstede Lekum/Grouw	Catharina
2000 – 2001	N.V. Nuon Water Leeuwarden	Catharina
vanaf 2001	Vitens Fryslân N.V. Leeuwarden	Catharina

"Catharina", achteraanzicht. Herk.: J. Oostenburg

"Catharina", hennebalk. Foto: J. Hofstede

"Catharina", kajuitfront. Foto: J. Hofstede

"Catharina" terug in IJlst voor de voormalige Lantinga-helling, 2002. Foto: J. Krist

Technische gegevens

Hoofdafmetingen

– Lengte over de stevens	10,55 m
– Grootste breedte over de berghouten	3,95 m
– Holte op het grootspant	1,75 m
– Diepgang	0,88 m
– Zeiloppervlak: grootzeil + fok	92,3 m ²
– Kluiver	18,4 m ²
– Halfwinder	91,5 m ²

Bijzonderheden

- zware kielbalk
- spantvorm licht gepiekt
- V-vormig grootspant
- vlaktiling 7°
- ronde kinnen vrij ver naar buiten gelegen
- naast de zandstroken 2 verloren gangen
- 9 doorlopende huidgangen
- uitgesproken loefbijter
- mastkoker op 5/12 van de lengte van voren gerekend
- relatief ver naar achteren doorlopende roef met schijnlicht
- betrekkelijk kleine bollestal
- fraai houtsnijwerk op kluisborden, beretanden en kajuitranden
- vergulde leeuw op de roerkop

Opmerkingen

Voor verdere bijzonderheden, zie paragraaf 2.4.